

В.А. Харченко

Донецький національний технічний університет

Розглянуто термін «система», сутність системного підходу в управлінні промисловим підприємством: виділено підсистеми управління, поставлено цілі управління кожною із підсистем і визначено очікуваний результат управління ними з метою досягнення загальної мети розвитку підприємства.

Досягнення цілей розвитку підприємства у певному періоді є складним процесом, який передбачає вирішення завдань і функцій управління на основі методів і підходів до управління. Серед найбільш відомих підходів до управління (системного, процесного, ситуативного) у наш час особливо важливе значення набирає системний підхід, який розглядає підприємство як систему, елементи якої взаємозв'язані між собою, що дозволяє ефективно управляти усією системою на основі налагодженої роботи кожного з елементів.

Питаннями вивчення систем, системного підходу, систем управління займалися такі учені-економісти, як В. Алієв, М. Альберт, Ю. Васильєв, Л. Костирко, Г. Кожекін, М. Мескон, В. Парахіна, Л. Синиця, О. Тимошин, Ф. Хедоурі, Л. Ушвицький [1-6]. Однак недостатньо вивченою залишається проблема реалізації системного підходу у практичній діяльності для недопущення кризових явищ і банкрутства промислових підприємств.

Метою роботи є обґрунтування сутності системного підходу в управлінні сучасним промисловим підприємством у післякризових умовах функціонування.

Системний підхід в управлінні базується на загальній теорії систем, згідно з якою:

- 1) дослідження окремих частин цілого не дозволяє мати уявлення про ціле (твердження Л. Берталанфі);
- 2) втрата функціональності будь-якої частини цілого може призвести до втрати працездатності усієї системи (позиція П. Анохіна).

Досліджуючи системний підхід в управлінні, слід розглянути такі поняття як «підхід» і «система». Термін «підхід» містить у собі напрям вивчення процесу, предмету. У даному випадку напрям вивчення безпосередньо управлінського процесу передбачає використання системи принципів, методів і способів управління, які визначаються об'єктом і цілями управління.

«Система» як поняття досліджувалася математиками, кібернетиками, лінгвістами, економістами тощо. Усі визначення залежать від особливостей наукових розробок у тій чи іншій науковій сфері. Наприклад, у сфері математичних досліджень під системою розуміють частину світу, що складається із множини змінних, яким надаються певні значення; кібернетичних – це пристрій, який приймає входи і генерує виходи; лінгвістичних – це множина правильних висловлювань (формул), економічних – це організації, єдність, що складається з взаємозв'язаних частин.

У цілому можна зазначити, що система – це єдність (упорядкована цілісність), що:

- 1) сприяє досягненню мети;
- 2) складається з об'єктів (взаємозалежних частин), спроможних взаємодіяти;
- 3) залишається стійкою у часі.

Розглядають економічні, біологічні, механічні, соціальні системи. Зокрема економічні системи можна згрупувати за деякими ознаками. Класифікацію економічних систем наведено у табл. 1.

Таблиця 1

Класифікація економічних систем

Класифікаційна ознака	Види систем	Сутність систем
за спроможністю до взаємодії	відкриті	системи, в яких елементи зовнішнього середовища є змінними в управлінні
	закриті	системи, в яких на роботу окремих елементів зовнішні фактори не впливають
за спроможністю до змін	динамічні	системи, що розвиваються, змінюються у динаміці, переходячи з одного стану в інший
	статичні	системи, що не змінюють свій стан
за спроможністю зберігати властивості	детерміновані	системи, що зберігають системні властивості
	стохастичні	системи, що не зберігають системні властивості
за особливостями функціонування	складні	системи, які мають такі властивості, як неоднорідність, емерджентність, багатофункціональність, надійність тощо
	прості	системи, з яких складаються складні; системи, що не мають властивостей, притаманних складним системам

Стосовно промислового підприємства як певної системи можна сформулювати наступне визначення – це складна, відкрита, динамічна, виробнича, , соціотехнічна система, що саморегулюється і задовольняє потреби споживачів за допомогою вироблених благ в умовах ринкових відносин.

Слід зазначити, що система, яка саморегулюється, має такі властивості, як керованість в умовах внутрішніх і зовнішніх змін. Соціотехнічна система складається із двох взаємозалежних підсистем, які взаємодіють між собою: технології і ресурси підприємства (технічна підсистема) забезпечують виробничий процес поряд з тими соціальними відносинами (соціальна підсистема), які склалися на підприємстві (це відносини у сфері кадрових змін, стилю управління, комунікацій, мотивацій). Окремо слід виділити такі підсистеми підприємства, як дослідження і розробки, маркетинг, фінанси тощо.

Як систему розглядають управління, що вирішує завдання функціонування підприємства. Крім того управління є важливою частиною економічної системи, функцією якої є досягнення цілей системою в умовах постійних змін середовища, яке впливає на стан системи в цілому.

Безпосередньо системний підхід в управлінні вивчає підприємство як систему, що складається із взаємозв'язаних елементів. Системний підхід передбачає вивчення об'єкта дослідження за *шістьма аспектами* [4, с. 54]: *елементний* (визначення елементів системи, її міцності, рівня спільності системи), *структурний* (визначення типу структури, зв'язків, взаємозалежностей на кількісному та якісному рівні), *функціональний* (визначення функцій системи, підсистем), *інтегративний* (виявлення цілей системи, протиріч та способів їх усунення, визначення основної ланки), *комунікативний* (виявлення зв'язків із іншими системами) та *історичний* (дослідження етапів розвитку системи, прогнозування її перспектив). Даний підхід дозволяє управляти підприємством і забезпечувати досягнення цілей.

Системний підхід до управління передбачає системне вирішення завдань, які постають перед промисловим підприємством. Серед завдань слід відмітити такі основні:

- 1) управління впливом зовнішнього середовища (стан законів, зміни у поглядах споживачів, зміни у конкурентів тощо) та управління змінами у внутрішньому середовищі (ресурсній базі) на діяльність підприємства у різні періоди часу;
- 2) управління грошовими потоками за усіма видами діяльності (їх достатнє формування і оптимальний розподіл);

3) управління ресурсами (раціональне формування, своєчасне застосування, ефективне використання);

4) управління інвестиціями та інноваціями для забезпечення конкурентоспроможності;

5) встановлення взаємозалежності між поточними і стратегічними планами розвитку підприємства;

6) прогнозування розвитку з урахуванням впливу слабких і сильних сторін.

Отже, можна зробити висновок, що системний підхід в управлінні об'єднує важливі підсистеми управління, утворені на основі завдань управління, для досягнення цілей розвитку підприємства. Сутність системного підходу в управлінні сучасним промисловим підприємством наведено у табл. 2.

Таблиця 2

Сутність системного підходу в управлінні підприємством

<u>Система управління</u> (необхідність: досягнення цілей розвитку підприємства)		
<u>Підсистеми управління</u> (необхідність: розв'язання окремих завдань для досягнення цілей)		
<i>назва підсистем (об'єктів управління)</i>	<i>мета дослідження підсистем – вивчення:</i>	<i>результат управління підсистемами</i>
– внутрішнє і зовнішнє середовище	перспектив і ризиків підприємства	недопущення розвитку кризових явищ
– грошові потоки	ресурсної бази	ефективне генерування і витрачання
– матеріально-технічні, трудові, інформаційні, технологічні ресурси	ресурсної бази	ефективне формування і використання
– інвестиції та інновації	перспектив розвитку	забезпечення конкурентоспроможності
– поточні і стратегічні плани розвитку	часових змін	досягнення гнучкості у плануванні
– сильні та слабкі сторони розвитку	часових змін, перспектив і ризиків	ефективне прогнозування

Виділені підсистеми управління дозволяють акцентувати увагу на важливих аспектах діяльності підприємства і вирішувати завдання управління системно у єдиному полі.

Висновки

Системний підхід в управлінні підприємством передбачає таке управління, в результаті якого взаємозв'язано вирішуються системні завдання, котрі об'єднані у підсистеми, що враховують часовий період управління, ресурсні складові, перспективи розвитку, ризику. Застосування даного підходу дозволить недопустити розвиток кризових явищ у процесі функціонування підприємства, оскільки система управління спрямована на передбачення, своєчасне реагування та запобігання таким явищам.

Бібліографічний список

1. Костырко Л.А. Диагностика потенциала финансово-экономической устойчивости предприятия: моногр. / Л.А. Костырко. – 2-е изд., перераб. и доп. – Харьков: Фактор, 2008. – 336 с.
2. Мескон М.Х. Основы менеджмента / М.Х. Мескон, М. Альберт, Ф. Хедоури: пер. с англ. О.И. Медведь. – 3-е изд. – М.: ООО «И.Д. Вильямс», 2007. – 672 с.
3. Тимошин А. Системный подход к управлению компанией / А. Тимошин // Менеджмент сегодня. – 2002. – №4. – С. 2 – 5.
4. Васильев Ю.В. Теория управления: учебник / Ю.В. Васильев, В.Н. Парахина, Л.И. Ушвицкий. – 2-е изд., доп. – М.: Финансы и статистика, 2005. – 608 с.
5. Теория организации: учебник для вузов / В.Г. Алиев. – 2-е изд., перераб. и доп. – М.: ЗАО «Издательство «Экономика», 2003. – 431 с.
6. Кожекин Г.Я. Организация производства: уч. пособие / Г.Я. Кожекин, Л.М. Сеница. – Мн.: ИП «Экоперспектива», 1998. – 334 с.